

Συλλογή της Νομολογίας

ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PAOLO MENGOLZI
της 21ης Νοεμβρίου 2012¹

Υπόθεση C-334/12 RX-II

**Oscar Orlando Arango Jaramillo κ.λπ.
κατά**

Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ)

«Επανεξέταση της απόφασης T-234/11 P — Παραδεκτό προσφυγής ακυρώσεως —
Εύλογη προθεσμία — Ερμηνεία — Υποχρέωση του δικαστή της Ένωσης να συνεκτιμά τις περιστάσεις
της συγκεκριμένης υποθέσεως — Αποκλειστική προθεσμία — Αποτελεσματική δικαστική προσφυγή —
Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων — Προσβολή της ενότητας ή της συνοχής του
δικαίου της Ένωσης»

I – Εισαγωγή

1. Με την απόφαση που εξέδωσε στις 12 Ιουλίου 2012², το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (αναιρετικό τμήμα) της 19ης Ιουνίου 2012, T-234/11 P, Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ, πρέπει να επανεξεταστεί³. Πρόκειται για τη δεύτερη φορά που το Δικαστήριο αποφασίζει, κατόπιν προτάσεως του πρώτου γενικού εισαγγελέα, να κινηθεί τη διαδικασία επανεξετάσεως⁴.
2. Με την απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012, το Δικαστήριο προσδιόρισε δύο συγκεκριμένα ζητήματα που χρήζουν επανεξετάσεως.
3. Αφενός, πρέπει να εξακριβωθεί αν το Γενικό Δικαστήριο, δικάζοντας κατ' αναίρεση, ερμήνευσε ορθώς την έννοια «εύλογη προθεσμία», στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως ασκούμενης από υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) κατά βλαπτικής πράξης της τελευταίας, ως προθεσμία η παρέλευση της οποίας συνεπάγεται το εκπρόθεσμο και, ως εκ τούτου, το απαράδεκτο της προσφυγής, χωρίς ο δικαστής της Ένωσης να οφείλει να συνεκτιμήσει τις ιδιάζουσες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως.
4. Αφετέρου, πρέπει να εξεταστεί μήπως η ερμηνεία την οποία έδωσε το Γενικό Δικαστήριο στην έννοια «εύλογη προθεσμία» ενδέχεται να προσβάλει το δικαίωμα για αποτελεσματική δικαστική προστασία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — C-334/12 RX, Επανεξέταση Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (στο εξής: απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012).

3 — Στο εξής: απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012.

4 — Η πρώτη υπόθεση οδήγησε στην έκδοση της αποφάσεως της 17ης Δεκεμβρίου 2009, C-197/09 RX-II, Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ) (Συλλογή 2009, σ. I-12033).

5. Η απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012 ορίζει ότι, εφόσον διαπιστωθεί ότι οι εκτιμήσεις στις οποίες προέβη το Γενικό Δικαστήριο ενέχουν νομική πλάνη, πρέπει να εξακριβωθεί αν η απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012 θίγει την ενότητα ή τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης και, αν ναι, σε ποιο βαθμό, κατά την έννοια του άρθρου 256, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, και του άρθρου 62 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

6. Πριν υπεισελθω στην εξέταση των ζητημάτων αυτών, θα ήθελα να υπενθυμίσω εν τάχει ότι η απόφαση επανεξετάσεως της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012 εκδόθηκε στο πλαίσιο απορρίψεως, καταρχάς πρωτοδίκως από το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης⁵ (στο εξής: Δικαστήριο ΔΔ) και έπειτα κατ' αναίρεση με την υπό επανεξέταση απόφαση, της προσφυγής ακυρώσεως που άσκησε ομάδα υπαλλήλων της ΕΤΕπ κατά των αντίστοιχων εκκαθαριστικών σημειωμάτων τους αποδοχών, λόγω εκπρόθεσμης κατάθεσης του δικογράφου της προσφυγής, λαμβανομένου υπόψη ότι η προσφυγή αυτή ασκήθηκε εντός προθεσμίας τριών μηνών, παραταθείσας κατ' αποκοπή κατά δέκα ημέρες λόγω αποστάσεως, και μερικών δευτερολέπτων.

7. Ελλείπει οποιασδήποτε διατάξεως σχετικά με τις προθεσμίες ασκήσεως προσφυγής που εφαρμόζονται στις διαφορές μεταξύ της ΕΠΕπ και των υπαλλήλων της, το Γενικό Δικαστήριο υπενθύμισε, με το πρώτο τμήμα της συλλογιστικής του, όπως ακριβώς είχε πράξει πρωτοδίκως και το Δικαστήριο ΔΔ με τη διάταξη της οποίας επιλήφθηκε το Γενικό Δικαστήριο κατ' αναίρεση, τη νομολογία που εξαρτά το παραδεκτό τέτοιων προσφυγών από την άσκησή τους εντός εύλογης προθεσμίας, εκτιμώμενης βάσει των περιστάσεων της κάθε υποθέσεως⁶.

8. Εκτιμώντας ωστόσο, με τη σκέψη 26 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012, ότι η τρίμηνη προθεσμία που προβλέπει το άρθρο 91, παράγραφος 3, του Κανονισμού Υπηρεσιακής Κατάστασης των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΥΚ) συνιστά «πρόσφορο σημείο συγκρίσεως» για τις προσφυγές ακυρώσεως που ασκούν οι υπάλληλοι της ΕΤΕπ κατά βλαπτικών πράξεων της τελευταίας, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 27 της ίδιας αποφάσεως και στηριζόμενο σε ορισμένες προγενέστερες αποφάσεις του⁷, ότι η τήρηση τέτοιας προθεσμίας πρέπει καταρχήν να θεωρείται εύλογη.

9. Με την εν λόγω σκέψη 27 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012, την οποία υπενθυμίζει η σκέψη 9 της αποφάσεως της 12ης Ιουλίου 2012, το Γενικό Δικαστήριο συνήγαγε εξ αντιδιαστολής από τις αποφάσεις αυτές το συμπέρασμα ότι «[...] η προσφυγή που ασκεί υπάλληλος της ΕΤΕπ μετά τη λήξη τρίμηνης προθεσμίας, παραταθείσας κατ' αποκοπή κατά δέκα ημέρες λόγω απόστασης, πρέπει, καταρχήν, να θεωρείται ότι ασκείται εντός μη εύλογης προθεσμίας [...]». Το Γενικό Δικαστήριο προσέθεσε ότι αυτή η εξ αντιδιαστολής ερμηνεία πρέπει να γίνει δεκτή «δεδομένου ότι μόνον η αυστηρή εφαρμογή των δικονομικών κανόνων που τάσσουν αποκλειστικές προθεσμίες μπορεί να ανταποκρίνεται στην αρχή της ασφάλειας δικαίου και στην ανάγκη να αποφεύγεται κάθε αυθαίρετη διάκριση ή μεταχείριση κατά την απονομή της δικαιοσύνης».

10. Εν συνεχεία, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε μία προς μία όλες τις αιτιάσεις των αναιρεσειόντων.

11. Έτσι, με τη σκέψη 30 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε ως αβάσιμη την αιτίαση των αναιρεσειόντων ότι το Δικαστήριο ΔΔ αντικατέστησε την εφαρμογή της ευέλικτης ως εκ της φύσεώς της και πρόσφορης για την ad hoc στάθμιση των διακυβευόμενων συμφερόντων αρχής της τήρησης της εύλογης προθεσμίας με τη γενική και αυστηρή τήρηση άκαμπτης προθεσμίας τριών μηνών, για τον λόγο ότι το Δικαστήριο ΔΔ αρκέστηκε απλώς στην

5 — Διάταξη της 4ης Φεβρουαρίου 2011, F-34/10, Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ.

6 — Βλ. σκέψεις 22 και 25 της αποφάσεως καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

7 — Το Γενικό Δικαστήριο παραθέτει, συναφώς, την απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 2001, T-7/98, T-208/98 και T-109/99, De Nicolo κατά ΕΤΕπ (Συλλογή Υπ.Υπ. 2001, σ. I-A-49 και II-185, σκέψη 107), τη διάταξη του Προέδρου του Γενικού Δικαστηρίου της 6ης Δεκεμβρίου 2002, T-275/02 R, D κατά ΕΤΕπ (Συλλογή Υπ.Υπ. 2002, σ. I-A-259 και II-1295, σκέψη 33), καθώς και, κατ' αναλογία, τη διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου της 30ής Μαρτίου 2000, T-33/99, Méndez Pinedo κατά ΕΚΤ (Συλλογή Υπ.Υπ. 2000, σ. I-A-63 και II-273, σκέψεις 33 και 34).

εφαρμογή «κανόνα δικαίου [...] που απορρέει σαφώς και συγκεκριμένα από εξ αντιδιαστολής ερμηνεία της νομολογίας [που παρατίθεται με τη σκέψη 27 της αποφάσεως]». Κατά το Γενικό Δικαστήριο, ο κανόνας αυτός αποτελεί ειδική εφαρμογή της αρχής της τήρησης της εύλογης προθεσμίας στις διαφορές μεταξύ της ΕΤΕπ και των υπαλλήλων της, οι οποίες παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες με τις διαφορές μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των μόνιμων υπαλλήλων τους καθώς και του λοιπού προσωπικού τους, ενώ, «επιπλέον, εδράζεται σε γενικό τεκμήριο ότι η τρίμηνη προθεσμία αρκεί καταρχήν ώστε να καταστεί εφικτή για τους υπαλλήλους της ΕΤΕπ η αξιολόγηση της νομιμότητας των βλαπτικών πράξεων της τελευταίας και η προετοιμασία ενδεχόμενης προσφυγής», χωρίς να «[...] επιβάλλει [...] στον δικαστή της Ένωσης που είναι επιφορτισμένος με την εφαρμογή του [εν λόγω κανόνα] την υποχρέωση να συνεκτιμά τα πραγματικά περιστατικά της κάθε υπόθεσης και, ειδικότερα, να προβαίνει σε ad hoc στάθμιση των διακυβευόμενων συμφερόντων».

12. Το Γενικό Δικαστήριο παρέθεσε πανομοιότυπη συλλογιστική με τις σκέψεις 34 και 35 της υπό επανεξέταση απόφασεως αρνούμενο να συνεκτιμήσει ορισμένες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως τις οποίες επικαλέστηκαν οι αναιρεσείοντες, για τον λόγο ότι η εφαρμογή του κανόνα δικαίου που εκτίθεται με τη σκέψη 27 της αποφάσεως του στηρίζεται «στην εφαρμογή γενικού τεκμηρίου» που «δεν επιβάλλει στον δικαστή της Ένωσης να συνεκτιμά τις ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως».

13. Όπως επίσης επισημαίνεται με τη σκέψη 11 της αποφάσεως της 12ης Ιουλίου 2012, το Γενικό Δικαστήριο υπενθύμισε εκ νέου, με τη σκέψη 39 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012, ότι «η αυστηρή εφαρμογή των δικονομικών κανόνων που τάσσουν αποκλειστικές προθεσμίες» ανταποκρίνεται, ειδικότερα, στην αρχή της ασφάλειας δικαίου, απορρίπτοντας την αιτίαση που άντλησαν οι αναιρεσείοντες από την προσβολή της αρχής της αναλογικότητας και του δικαιώματος σε αποτελεσματική δικαστική προστασία, καθόσον έκρινε ότι οι τελευταίοι είχαν πλήρη γνώση της υπάρξεως του κανόνα (που απορρέει σαφώς και συγκεκριμένα από εξ αντιδιαστολής ερμηνεία της νομολογίας) και των αποτελεσμάτων του επί του παραδεκτού της προσφυγής.

14. Στο πλαίσιο της διαδικασίας επανεξετάσεως, οι κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερόμενοι κλήθηκαν να καταθέσουν γραπτές παρατηρήσεις επί των ζητημάτων τα οποία προσδιόρισε η απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι αναιρεσείοντες της δίκης ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, η ΕΤΕπ, η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

15. Μετά τη θέση σε ισχύ του νέου Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, την 1η Νοεμβρίου 2012⁸, η υπόθεση ανατέθηκε στο τμήμα επανεξετάσεως που ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 191 του εν λόγω Κανονισμού Διαδικασίας.

II – Επί των νομικών πλανών που ενέχει η απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012

A – Επί της ερμηνείας της έννοιας «εύλογη προθεσμία», αποσυνδεδεμένης από οποιαδήποτε συνεκτίμηση των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υποθέσεως

16. Οι μεν αναιρεσείοντες φρονούν ότι το Γενικό Δικαστήριο παραβίασε την αρχή κατά την οποία για τον καθορισμό της εύλογης προθεσμίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιάζουσες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, η δε ΕΤΕπ, η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή υποστηρίζουν την αντίθετη άποψη.

8 — EE L 265, σ. 1.

17. Με ενδιαφέρον επισημαίνεται ότι από τους τρεις ανωτέρω ενδιαφερόμενους, την εντονότερη επιχειρηματολογία αναπτύσσει η Επιτροπή, υπό την έννοια ότι με την επιχειρηματολογία αυτή επιχειρείται στην πραγματικότητα να τεθεί υπό αμφισβήτηση η ίδια η βάση στην οποία στηρίζεται το αντικείμενο του πρώτου λόγου επανεξετάσεως που προσδιορίζει η απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή, υποστηρίζοντας ότι η προθεσμία εντός της οποίας οι υπάλληλοι της ΕΤΕπ μπορούν να ασκήσουν προσφυγή ακυρώσεως κατά πράξεως της τελευταίας πρέπει, ουσιαστικά για λόγους ασφάλειας δικαίου, να έχει υποχρεωτικά επιτακτικό χαρακτήρα⁹, ή, με άλλα λόγια, να συνιστά «αυστηρή αποκλειστική προθεσμία»¹⁰, όπως έκρινε –ομολογουμένως, χωρίς απόλυτη σαφήνεια– το Γενικό Δικαστήριο, θεωρεί ότι δεν είναι αναγκαία η επίλυση του ζητήματος αν η έννοια «εύλογη προθεσμία» μπορεί να ερμηνευθεί, όπως αποφάνθηκε το Γενικό Δικαστήριο με την απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012, χωρίς να συνεκτιμηθούν οι ιδιάζουσες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν εξέτασε την περίπτωση αυτή¹¹.

18. Συναφώς, η Επιτροπή επισημαίνει κατ' ουσίαν ότι η νομολογία που παρατίθεται με τη σκέψη 15 της αποφάσεως της 12ης Ιουλίου 2012 αφορά τον εύλογο χαρακτήρα της διάρκειας διοικητικών διαδικασιών οπότε δεν συνιστά πρόσφορο κριτήριο για να εκτιμηθεί κατά πόσον η λύση που επελέγη με την απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012 ως προς τις προθεσμίες ασκήσεως δικαστικών προσφυγών χαρακτηρίζεται από συνέπεια.

19. Η ΕΤΕπ συμερίζεται την άποψη αυτή της Επιτροπής, αν και η θέση της είναι ελαφρώς μετριοπαθέστερη. Η ΕΤΕπ προσθέτει ότι η νομολογία έχει αναγνωρίσει ότι η έννομη κατάσταση των υπαλλήλων της είναι πανομοιότυπη με εκείνη του προσωπικού των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πράγμα που δικαιολογεί απολύτως να εφαρμόζεται κατ' αναλογία στις προσφυγές των εν λόγω υπαλλήλων η τρίμηνη προθεσμία που προβλέπεται για τις προσφυγές ακυρώσεως που ασκεί το προσωπικό των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά των βλαπτικών πράξεων των εν λόγω οργάνων. Επιπλέον, η ΕΤΕπ επισημαίνει ότι το Δικαστήριο έχει καλύψει ήδη τα νομικά κενά της Συνθήκης ΕΟΚ όσον αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της αναλογικής εφαρμογής, χωρίς ωστόσο να εξαρτήσει τη νομιμοποίηση αυτή από την τήρηση ελαστικότερης προθεσμίας ασκήσεως προσφυγής από εκείνη που ισχύει για τα λοιπά όργανα. Εν τέλει, καθορίζοντας αποκλειστική προθεσμία τριών μηνών, η απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012 ακολούθησε, κατά την ΕΤΕπ, την τάση της νομολογίας που στηρίζεται στην ίση μεταχείριση των υπαλλήλων της ΕΤΕπ και του προσωπικού των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, στη διαφύλαξη της ασφάλειας δικαίου καθώς και στην αρχή ότι οι προθεσμίες ασκήσεως προσφυγής δεν εναπόκεινται στη διάθεση ούτε του δικαστή ούτε των διαδίκων.

20. Κατά τη γνώμη μου, όσον αφορά τον πρώτο λόγο επανεξετάσεως, πρέπει να επισημανθούν τα ακόλουθα.

21. Καταρχάς, εξυπακούεται ότι η βάση στην οποία στηρίζεται η επανεξέταση έγκειται στην παράλειψη της ΕΤΕπ, ιδιαιτέρως αποδοκιμαστέα κατά τα λοιπά λόγω του αδικαιολόγητα παρατεταμένου χαρακτήρα της, να καθορίσει, με τον κανονισμό προσωπικού της, μια προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να εισάγονται προς εκδίκαση ενώπιον του δικαστή της Ένωσης οι διαφορές μεταξύ της ΕΤΕπ και των υπαλλήλων της.

22. Ελλείψει νομοθετικής ρυθμίσεως, το Γενικό Δικαστήριο επιχείρησε ήδη στο παρελθόν να καλύψει το σχετικό δικονομικό κενό χρησιμοποιώντας, όπως υπομνήσθηκε και με την απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012, την έννοια «εύλογη προθεσμία». Κατά τη γνώμη μου, δύο είναι οι αιτίες που οδήγησαν στην κάλυψη του κενού μέσω της εύλογης προθεσμίας.

9 — Παρατηρήσεις της Επιτροπής (σημείο 13).

10 — Όπ.π. (σημείο 18).

11 — Ομοίως.

23. Πρώτον, η εν λόγω κάλυψη του κενού στηρίζεται στον σεβασμό της κατανομής των αρμοδιοτήτων. Συγκεκριμένα, παρά τα λεγόμενα της ΕΤΕπ και της Επιτροπής, δεν εναπόκειται στον δικαστή της Ένωσης να υποκαθιστά τον συντακτικό νομοθέτη, τον κοινό νομοθέτη ή την κανονιστική εξουσία καθιερώνοντας αυτεπαγγέλτως, με τη νομολογία, συγκεκριμένη προθεσμία η παρέλευση της οποίας συνεπάγεται για τους ιδιώτες, εν προκειμένω τους υπαλλήλους της ΕΤΕπ, απώλεια του σχετικού δικαιώματος. Συγκεκριμένα, μια τέτοια θεώρηση του ρόλου του δικαστή της Ένωσης συνάδει με την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, λαμβανομένου υπόψη ότι, κατά τα λοιπά, η σιωπή του συντακτικού νομοθέτη, του κοινού νομοθέτη ή της κανονιστικής εξουσίας χαρακτηρίζεται αναγκαστικά από αβεβαιότητα ως προς την ερμηνεία της εικαζόμενης βούλησής τους καθώς και, ακριβώς, ως προς τους λόγους που τους οδήγησαν να σιωπήσουν όσον αφορά την πρόβλεψη καθορισμένης προθεσμίας προσφυγής. Στο πλαίσιο αυτό, βασίμως μπορεί να κριθεί ότι η απώλεια του δικαιώματος, στο μέτρο που περιορίζει την ευχέρεια του ενδιαφερόμενου να προβάλλει κάθε αναγκαίο στοιχείο προκειμένου να ευδοκιμήσουν τα αιτήματά του, μπορεί να γίνει δεκτή μόνον όταν προβλέπεται από ρητή και όχι από αμφίσημη νομοθετική διάταξη¹².

24. Η πρώτη αυτή εξήγηση, δηλαδή η μη αναγνώριση της δυνατότητας του δικαστή να καθορίζει συγκεκριμένη αποκλειστική προθεσμία, δεν αποσαφηνίζει πλήρως τους λόγους για τους οποίους ο δικαστής χρησιμοποιεί την έννοια της εύλογης προθεσμίας. Η δεύτερη αιτία έγκειται στη μη αναγνώριση υπέρ των ιδιωτών ενός απεριόριστου χρονικά δικαιώματος προσφυγής καθόσον οι έννομες σχέσεις δεν μπορούν να παραμένουν επ' αόριστον υπό αμφισβήτηση.

25. Συγκεκριμένα, όπως υπενθύμισε και το Γενικό Δικαστήριο με τη σκέψη 22 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012, η οποία δεν αποτελεί αντικείμενο της επανεξετάσεως όπως αυτό προσδιορίστηκε με την απόφαση της 12ης Ιουλίου 2012, η εκ μέρους του δικαστή της Ένωσης χρήση της έννοιας «εύλογη προθεσμία» παρέχει τη δυνατότητα σταθμίσεως, αφενός, του δικαιώματος των πολιτών για αποτελεσματική δικαστική προστασία, το οποίο συνεπάγεται ότι ο πολίτης πρέπει να διαθέτει επαρκή προθεσμία για τον έλεγχο της νομιμότητας της βλαπτικής πράξεως και την προετοιμασία, ενδεχομένως, της προσφυγής του, και, αφετέρου, της επιταγής της ασφάλειας δικαίου η οποία απαιτεί, κατόπιν της παρελεύσεως ορισμένης προθεσμίας, οι πράξεις των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης να καθίστανται απρόσβλητες¹³.

26. Επομένως, αντιθέτως προς τα υποστηριζόμενα από την ΕΤΕπ, η εφαρμογή της εύλογης προθεσμίας δεν σημαίνει επ' αόριστον αμφισβήτηση της νομιμότητας των πράξεων που εκδίδει η Τράπεζα αυτή, καθόσον η εφαρμογή αυτή αποβλέπει ακριβώς στο να αποκλείσει τη δυνατότητα του δικαστή της Ένωσης να εξετάσει το βάσιμο προσφυγής ασκούμενης εντός μη εύλογης προθεσμίας.

27. Εντούτοις, γεγονός παραμένει ότι η εκτίμηση του εύλογου χαρακτήρα μιας προθεσμίας εξαρτάται από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως.

28. Η διαπίστωση αυτή δεν ισχύει αποκλειστικά και μόνον, όπως ισχυρίζονται η ΕΤΕπ και η Επιτροπή, στις περιπτώσεις διοικητικών διαδικασιών. Ισχύει επίσης, ελλείψει νομοθετικής προβλέψεως, και όσον αφορά την άσκηση δικαστικών προσφυγών.

12 — Βλ., όσον αφορά τη μη πρόβλεψη προθεσμίας για την προβολή νέου ισχυρισμού ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, απόφαση του Πρωτοδικείου της 29ης Ιουνίου 1995, T-32/91, Solvay κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. II-1825, σκέψη 40). Η αίτηση αναίρεσεως που άσκησε η Επιτροπή κατά της αποφάσεως αυτής, με την οποία στράφηκε και κατά των σκέψεων 40 και 41 του σκεπτικού της, απορρίφθηκε από το Δικαστήριο ως αβάσιμη: βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Απριλίου 2000, C-287/95 P και C-288/95 P, Επιτροπή κατά Solvay (Συλλογή 2000, σ. I-2391, σκέψεις 31, 73 και 74).

13 — Βλ. επίσης, συναφώς, αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Μαρτίου 2001, T-192/99, Dunnett κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (Συλλογή 2001, σ. II-813, σκέψεις 52 και 53), καθώς και διάταξη του Πρωτοδικείου της 11ης Δεκεμβρίου 2001, T-20/01, Cerafogli κ.λπ. κατά ΕΚΤ (Συλλογή Υπ.Υπ. 2001, σ. I-A-235 και II-1075, σκέψη 61).

29. Στο πλαίσιο αυτό, με την απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2010¹⁴, το Δικαστήριο απέρριψε την πρόταση επανεξετάσεως της διατάξεως που εξέδωσε το Γενικό Δικαστήριο στις 15 Σεπτεμβρίου 2010 στην υπόθεση Marcuccio κατά Επιτροπής¹⁵, με την οποία το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε τη θεωρία της εύλογης προθεσμίας, που καθορίστηκε με βάση τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, επικυρώνοντας κατ' αναίρεση το απαράδεκτο της αγωγής αποζημίωσης που άσκησε πρώην υπάλληλος κατά του θεσμικού οργάνου του βάσει της μεταξύ τους σχέσεως εργασίας εντός προθεσμίας μικρότερης από την πενταετή προθεσμία παραγραφής του άρθρου 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, καθόσον η τελευταία αυτή προθεσμία, ελλείψει ρητής διατάξεως των κειμένων που έχουν εφαρμογή στις διαφορές μεταξύ των υπαλλήλων και των θεσμικών οργάνων στα οποία αυτοί υπάγονται, κρίθηκε μεν ότι συνιστούσε κρίσιμο στοιχείο συγκρίσεως για την εκτίμηση του παραδεκτού της προσφυγής του προσφεύγοντος χωρίς ωστόσο να συνιστά αυστηρό και απαράβατο όριο¹⁶.

30. Ομοίως, το Δικαστήριο εξαρτά το παραδεκτό των αιτήσεων με αντικείμενο την απόδοση εξόδων καταβληθέντων στο πλαίσιο διαδικασίας ενώπιον του δικαστή της Ένωσης, αφενός, υπό ποινή αποσβέσεως του σχετικού δικαιώματος, από την τήρηση εύλογης προθεσμίας μεταξύ της ημερομηνίας δημοσιεύσεως της δικαστικής αποφάσεως περί κατανομής των εξόδων και εκείνης κατά την οποία απευθύνθηκε στον αντίδικο η αίτηση αποδόσεως των εξόδων¹⁷ και, αφετέρου, ελλείψει ρητής διατάξεως του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, από την εκ μέρους του αντιδίκου αντίκρουση του εν λόγω αιτήματος αποδόσεως των εξόδων¹⁸.

31. Η ορθότητα της εκτιμήσεως που εκτίθεται με τη σκέψη 28 της παρούσας γνώμης δεν ανατρέπεται από την απόφαση Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου¹⁹, την οποία επικαλείται η ΕΤΕπ.

32. Είναι όντως αληθές ότι, παρά τη σιωπή του τότε άρθρου 173 της Συνθήκης ΕΟΚ, το Δικαστήριο αναγνώρισε, με την απόφαση αυτή, την ενεργητική νομιμοποίηση του Κοινοβουλίου προκειμένου να του παράσχει τη δυνατότητα να διαφυλάξει τα προνόμιά του, χωρίς εντούτοις να του χορηγήσει προθεσμία ελαστικότερη από την προβλεπόμενη στη διάταξη αυτή όσον αφορά τις προσφυγές ακυρώσεως που ασκούν, μεταξύ άλλων, τα λοιπά θεσμικά όργανα.

33. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή διαφέρει από εκείνη των υπαλλήλων της ΕΤΕπ.

34. Συγκεκριμένα, με την προπαρατεθείσα απόφαση Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου, το αίτημα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο δέχτηκε το Δικαστήριο, ήταν να του παρασχεθεί κατάλληλο ένδικο βοήθημα, εν προκειμένω η διεπόμενη από το άρθρο 173 της Συνθήκης ΕΟΚ προσφυγή ακυρώσεως, ώστε να εξακριβωθεί αν έγιναν σεβαστά τα προνόμιά του και, ενδεχομένως, να επιβληθούν κυρώσεις σε περίπτωση προσβολής τους από πράξη του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Επιτροπής, προνόμια τα οποία, κατά το Δικαστήριο, συμβάλλουν στη διατήρηση της θεσμικής ισορροπίας που εγκαθιδρύουν οι Συνθήκες²⁰. Αφής στιγμής παρασχέθηκε στο Κοινοβούλιο το ένδικο βοήθημα του άρθρου 173 της Συνθήκης ΕΟΚ, ήταν εύλογο, στο όνομα ιδιαίτερα της ίδιας απαίτησης περί της θεσμικής ισορροπίας, οι όροι που διέπουν την άσκηση των προσφυγών της διατάξεως αυτής, εκ των οποίων και ο σχετικός με τη δίμηνη προθεσμία ασκήσεώς τους, να ισχύσουν αναγκαστικά για το Κοινοβούλιο με την ίδια αυστηρότητα, όπως ακριβώς ισχύουν και για τα λοιπά θεσμικά όργανα.

14 — C-478/10 RX, Επανεξέταση Marcuccio κατά Επιτροπής.

15 — T-157/09 P.

16 — Όπ.π. (σκέψεις 42 έως 47).

17 — Βλ. διάταξη της 21ης Ιουνίου 1979, 126/76 DEP, Firma Gebrüder Dietz κατά Επιτροπής (Rec. 1979, σ. 2131, σκέψη 1).

18 — Βλ. διάταξη της 22ας Φεβρουαρίου 1968, 9/65 και 58/65, Acciaierie San Michele κατά Ανώτατης Αρχής (Rec. 1968, σ. 383, σκέψη 11).

19 — Απόφαση της 22ας Ιουνίου 1990, C-70/88 (Συλλογή 1990, σ. I-2041).

20 — Όπ.π. (σκέψεις 21 έως 26).

35. Αντιθέτως, και χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι απαιτήσεις θεσμικής ισορροπίας τις οποίες προέταξε το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου, υπενθυμίζεται ότι η διάταξη του κανονισμού του προσωπικού της ΕΤΕπ όσον αφορά τα ένδικα βοηθήματα περιορίζεται στην απονομή της σχετικής αρμοδιότητας στον δικαστή της Ένωσης χωρίς να καθορίζει συγκεκριμένη προθεσμία ασκήσεως προσφυγής, πράγμα που καθιστά δυνατό να εξηγηθεί η παραπομπή στην τήρηση εύλογης προθεσμίας.

36. Παρά ταύτα –και εν συνεχεία–, με το πρόσχημα της εφαρμογής της θεωρίας της εύλογης προθεσμίας, το Γενικό Δικαστήριο, με την απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012, υπερέβη τα όρια των αρμοδιοτήτων του και αλλοίωσε το ουσιώδες στοιχείο που χαρακτηρίζει την τήρηση τέτοιας προθεσμίας, δηλαδή την ευελιξία της.

37. Προκειμένου να πεισθεί κανείς για την άποψη αυτή, αρκεί η παράθεση, αφενός, της σκέψης 34 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012 με την οποία το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι η παράλειψη της ΕΤΕπ να ασκήσει την κανονιστική της αρμοδιότητα όσον αφορά τον καθορισμό προθεσμίας ασκήσεως προσφυγής είναι αδιάφορη, «καθόσον από *εξ αντιδιαστολής ερμηνεία της προ της ασκήσεως της προσφυγής νομολογίας* προκύπτει ότι ο δικαστής της Ένωσης κάλυψε το νομοθετικό αυτό κενό ερμηνεύοντας το δίκαιο της Ένωσης [...] υπό την έννοια ότι η προσφυγή που ασκεί υπάλληλος της ΕΤΕπ μετά την παρέλευση τρίμηνης προθεσμίας [...] παρατεθείσας κατ' αποκοπή κατά δέκα ημέρες λόγω αποστάσεως, πρέπει καταρχήν να θεωρείται ότι ασκήθηκε εντός *μη εύλογης προθεσμίας*» και, ως εκ τούτου, εκπροθέσμως²¹.

38. Αφετέρου, οι σκέψεις 27, 30, 35 και 39 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012 ανάγουν, κατ' ουσίαν, σε «κανόνα δικαίου» ένα γενικό τεκμήριο κατά το οποίο η τρίμηνη προθεσμία θεωρείται εύλογη και, εξ αντιδιαστολής, η άσκηση προσφυγής μετά την παρέλευση του τριμήνου θεωρείται μη εύλογη, χωρίς ο δικαστής της Ένωσης να οφείλει να λάβει υπόψη τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, αιτιολογώντας την εκτίμηση αυτή ειδικότερα υπό το πρίσμα της νομολογίας που αφορά «την αυστηρή τήρηση των δικονομικών κανόνων καθορισμού αποκλειστικής προθεσμίας.»

39. Είναι όντως αληθές –και τούτο ουδόλως με ξενίζει– ότι, με τις αποφάσεις που παραθέτει το Γενικό Δικαστήριο, ο δικαστής της Ένωσης έκρινε, ελλείψει ρητής πρόβλεψης των Συνθηκών και του κανονισμού του προσωπικού της ΕΤΕπ, ότι η προθεσμία ασκήσεως προσφυγής του άρθρου 91, παράγραφος 3, του ΚΥΚ συνιστά «πρόσφορο σημείο συγκρίσεως» και ότι, ως εκ τούτου, η τρίμηνη προθεσμία πρέπει, *καταρχήν*, να θεωρείται εύλογη όσον αφορά την εκ μέρους υπαλλήλου της ΕΤΕπ άσκηση προσφυγής ακυρώσεως κατά βλαπτικής πράξεως της τελευταίας.

40. Εντούτοις, λόγω της παραλείψεως της ΕΤΕπ, η τρίμηνη προθεσμία του ΚΥΚ παραμένει αναγκαστικά ενδεικτική στην περίπτωση διαφορών μεταξύ της εν λόγω Τράπεζας και των υπαλλήλων της.

41. Στο πλαίσιο αυτό, αντιθέτως προς όσα έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, η άσκηση προσφυγής μετά την παρέλευση του τριμήνου δεν μπορεί να θεωρείται εκπροθέσμη λόγω ασκήσεως της εντός μη εύλογης προθεσμίας, με την αιτιολογία ότι πρέπει να εφαρμοστούν αυστηρά οι δικονομικοί κανόνες που προβλέπουν συγκεκριμένη αποκλειστική προθεσμία, διότι τέτοιοι κανόνες απλώς δεν εφαρμόζονται.

42. Όμως, δύο τινά μπορεί να συμβαίνουν: είτε καθορίζεται ρητώς συγκεκριμένη προθεσμία για την άσκηση προσφυγής από διάταξη του πρωτογενούς ή του παράγωγου δικαίου της Ένωσης, οπότε είναι όντως δυνατόν να αγνοηθούν οι περιστάσεις της κάθε υποθέσεως, πλην των εξαιρέσεων που θεμελιώνονται στη συνδρομή ανωτέρας βίας ή τυχαίου συμβάντος, και να εφαρμοστούν αυστηρά οι δικονομικοί κανόνες σχετικά με τις αποκλειστικές προθεσμίες, είτε, αντιθέτως, πρέπει να διαπιστωθεί

21 — Η υπογράμμιση δική μου.

νομοθετικό κενό και να συνεκτιμηθούν ταυτοχρόνως οι περιστάσεις της κάθε υποθέσεως, στην περίπτωση όμως αυτή ο δικαστής ποτέ δεν μπορεί να καλύψει ολοκληρωτικά το διαπιστωθέν κενό, διότι άλλως ενυπάρχει ο κίνδυνος επέμβασης στο πεδίο αρμοδιότητας της κανονιστικής εξουσίας. Η αγνόηση των διαφορών αυτών, όπως ακριβώς συνέβη με την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 19ης Ιουνίου 2012, συνεπάγεται ευθέως την μέσω δικαστικής αποφάσεως καθιέρωση συγκεκριμένης αποκλειστικής προθεσμίας τριών μηνών.

43. Τέλος, δεν πείθει ούτε και η αιτιολογία που παραθέτει το Γενικό Δικαστήριο και βάσει της οποίας είναι θεμιτό να χρησιμοποιείται η εξ αντιδιαστολής ερμηνεία της δικής του νομολογίας σχετικά με τον εύλογο χαρακτήρα της τήρησεως τρίμηνης προθεσμίας όπως είναι η προβλεπόμενη στον ΚΥΚ.

44. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά το Γενικό Δικαστήριο, η εξ αντιδιαστολής ερμηνεία της νομολογίας του πρέπει εν προκειμένω να γίνει δεκτή «διότι οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία ούτε κατάλληλη είναι αλλ' ούτε και συνάδει με τις εφαρμοστέες γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης [το Γενικό Δικαστήριο αναφέρεται στη σκέψη 22 της αποφάσεώς του], την οικονομία και τον σκοπό τους (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Ιουνίου 1958, 9/56, Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 171), δεδομένου ότι μόνον η αυστηρή εφαρμογή των δικονομικών κανόνων που τάσσουν αποκλειστικές προθεσμίες μπορεί να ανταποκρίνεται στην αρχή της ασφάλειας δικαίου και στην ανάγκη να αποφεύγεται κάθε αυθαίρετη διάκριση ή μεταχείριση κατά την απονομή της δικαιοσύνης (βλ., συναφώς και κατ' αναλογία, απόφαση του Δικαστηρίου της 22ας Σεπτεμβρίου 2011, C-426/10 P, Bell & Ross κατά ΓΕΕΑ, [...], σκέψεις 43, 54 και 55)»²².

45. Το Γενικό Δικαστήριο όμως αλλοίωσε τον ιδιαίτερος επικουρικό χαρακτήρα τον οποίο απέδωσε το Δικαστήριο στη χρήση της εξ αντιδιαστολής ερμηνείας με την προπαρατεθείσα απόφαση Meroni κατά Ανωτάτης Αρχής. Συγκεκριμένα, η χρήση της ερμηνείας αυτής μπορεί να γίνει δεκτή μόνον «όταν δεν προσφέρεται *καμία άλλη* ερμηνεία κατάλληλη και συμβατή με το κείμενο, την οικονομία καθώς και τον σκοπό»²³ του κανόνα που αποτελεί αντικείμενο της εν λόγω ερμηνείας. Δεδομένου ότι η τήρηση εύλογης προθεσμίας απορρέει ακριβώς από τη συμφιλίωση μεταξύ του δικαιώματος σε αποτελεσματική δικαστική προστασία και της απαιτήσεως για ασφάλεια δικαίου, όπως υπενθύμισε και το Γενικό Δικαστήριο με τη σκέψη 22 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012, η εξ αντιδιαστολής ερμηνεία, που συνίσταται στη μετατροπή μιας ενδεικτικής τρίμηνης προθεσμίας, εφαρμοζόμενης στις διαφορές μεταξύ της ΕΤΕπ και των υπαλλήλων της, σε συγκεκριμένη αποκλειστική προθεσμία, σίγουρα δεν ανταποκρίνεται στη μόνη (και έσχατη) ερμηνεία που διασφαλίζει κατάλληλα τη συμφιλίωση των ανωτέρω αρχών.

46. Τούτο δεν ισχύει όσον αφορά το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία, καθόσον η εφαρμογή της εύλογης προθεσμίας ενδέχεται να καταστήσει δυνατή, στο πλαίσιο ελέγχου του παραδεκτού της προσφυγής, τη συνεκτίμηση περιστάσεων πλην εκείνων που οφείλονται σε ανωτέρα βία και/ή τυχαίο γεγονός, πράγμα που δεν νοείται στην περίπτωση συγκεκριμένης αποκλειστικής προθεσμίας.

47. Τούτο δεν ισχύει ούτε και όσον αφορά την αρχή της ασφάλειας δικαίου διότι, αντιθέτως προς τα όσα υπαινίσσεται η ΕΤΕπ, η εφαρμογή της θεωρίας της εύλογης προθεσμίας, που περιλαμβάνει τη συνεκτίμηση των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, δεν ισοδυναμεί με επ' αόριστον αμφισβήτηση της νομιμότητας των πράξεων που εκδίδει ο εν λόγω οργανισμός. Συγκεκριμένα, όπως ήδη επισήμανα, σε ορισμένες περιπτώσεις όπως η υπό κρίση, η εύλογη προθεσμία επέχει θέση αποκλειστικής προθεσμίας, η οποία είναι μεν ευέλικτη, αλλά δεν παύει να αποτελεί αποκλειστική προθεσμία.

22 — Σκέψη 27 της αποφάσεως της 19ης Ιουνίου 2012.

23 — Προπαρατεθείσα απόφαση, σκέψη 2, σ. 26 (η υπογράμμιση δική μου).

48. Είναι αληθές ότι, από άλλη οπτική γωνία, δηλαδή αυτή των υπαλλήλων της ΕΤΕπ, η εξάρτηση του παραδεκτού της προσφυγής τους από την τήρηση εύλογης προθεσμίας, η οποία ως εκ της φύσεώς της είναι ευέλικτη, ενδέχεται να οδηγήσει στη μείωση της προβλεψιμότητας της δικαστικής τους προσφυγής.

49. Εντούτοις, ο κίνδυνος αυτός μου φαίνεται μειωμένος. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση προσφυγών ασκούμενων εντός της ενδεικτικής τρίμηνης προθεσμίας, η νομολογία ορθώς θεσπίζει υπέρ των προσφευγόντων ισχυρό τεκμήριο του εύλογου χαρακτήρα της ασκήσεως της προσφυγής τους. Στην περίπτωση προσφυγών ασκούμενων μετά την παρέλευση της εν λόγω ενδεικτικής προθεσμίας, οι προσφεύγοντες πρέπει να μπορούν να στηριχθούν στη συνεκτίμηση των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, όχι μόνο δυνάμει της εφαρμογής της θεωρίας της εύλογης προθεσμίας, αλλ' επίσης λόγω του γεγονότος ότι δεν μπορεί να τους προσαφθεί η αβεβαιότητα που δημιουργείται από την απουσία συγκεκριμένης αποκλειστικής προθεσμίας, καθόσον τους δικονομικούς κινδύνους που συνδέονται με την αβεβαιότητα αυτή πρέπει, αντιθέτως, να φέρει ο οργανισμός στον οποίο οφείλονται, κατ' εφαρμογή της αρχής του *estoppel* (που συνίσταται στην αποστέρηση της δυνατότητας αρνήσεως γεγονότων ή πραγμάτων που επιβεβαιώνονται με προηγούμενες πράξεις)²⁴ ή της αρχής κατά την οποία ουδείς δύναται να επικαλείται ίδια παρανομία (*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*)²⁵.

50. Επιπλέον, η εξ αντιδιαστολής ερμηνεία την οποία προέκρινε το Γενικό Δικαστήριο δεν προβάλλει αναγκαία ούτε και για την αποτροπή ευνοϊκής μεταχειρίσεως των υπαλλήλων της ΕΤΕπ. Συγκεκριμένα –και ανεξαρτήτως της ελαφρώς παρακινδυνευμένης παραπομπής που έκανε το Γενικό Δικαστήριο, «συναφώς και κατ' αναλογία», στην προπαρατεθείσα απόφαση *Bell & Ross* κατά ΓΕΕΑ, η οποία εκδόθηκε επί προσφυγής ακυρώσεως ασκηθείσας δυνάμει του άρθρου 230 ΕΚ– η δυνατότητα αντιπαραβολής της καταστάσεως των υπαλλήλων της ΕΤΕπ και εκείνης των μόνιμων υπαλλήλων που υπάγονται στον ΚΥΚ εξαντλείται στη φύση της προθεσμίας που μπορεί να αντιταχθεί στις προσφυγές που ασκούν οι δύο αυτές κατηγορίες προσώπων. Στην πρώτη περίπτωση, η εφαρμοζόμενη προθεσμία είναι αναγκαστικά ελαστική, λόγω της παραλείψεως της ΕΤΕπ· στη δεύτερη περίπτωση, πρόκειται για συγκεκριμένη προθεσμία προβλεπόμενη ρητώς από τις διατάξεις του ΚΥΚ.

51. Κατά τα λοιπά, αν αρκεστούμε στη σύγκριση των δικονομικών κανόνων, η ανωτέρω δεν είναι η μοναδική διαφορά που χαρακτηρίζει τις δύο κατηγορίες προσώπων. Έτσι, ενώ τα άρθρα 90 και 91 του ΚΥΚ προβλέπουν την κίνηση προηγούμενης διοικητικής διαδικασίας, η κανονική διεξαγωγή και περάτωση της οποίας αποτελεί όρο του παραδεκτού των προσφυγών που ασκούν οι μόνιμοι υπάλληλοι κατά του θεσμικού οργάνου στο οποίο εργάζονται, αντιθέτως, το άρθρο 41 του κανονισμού του προσωπικού της ΕΤΕπ καθιερώνει προαιρετική διαδικασία συνδιαλλαγής στο εσωτερικό της Τράπεζας, η οποία δεν μπορεί να καταστεί υποχρεωτική, όπως είναι η προβλεπόμενη στα άρθρα 90 και 91 του ΚΥΚ, ουδεμία δε επιρροή ασκεί στην προθεσμία ασκήσεως προσφυγής ενώπιον του δικαστή της Ένωσης²⁶. Επιπλέον, αν ο υπάλληλος της ΕΤΕπ ζητήσει την εφαρμογή της διαδικασίας αυτής, ο δικαστής της Ένωσης κρίνει ότι η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής ενώπιόν του αρχίζει μόνο μετά το πέρας της διαδικασίας συνδιαλλαγής, υπό την προϋπόθεση ωστόσο ότι ο υπάλληλος υπέβαλε αίτηση συνδιαλλαγής εντός εύλογης προθεσμίας αφότου έλαβε κοινοποίηση της βλαπτικής πράξεως και ότι η διάρκεια της διαδικασίας συνδιαλλαγής αυτής καθεαυτήν ήταν εύλογη²⁷.

24 — Αρχή που αναγνωρίζεται και από το δίκαιο της Ένωσης: βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιανουαρίου 1986, 44/84, *Hurd* (Συλλογή 1986, σ. 29, σκέψη 57), της 28ης Ιουνίου 2005, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P έως C-208/02 P και C-213/02 P, *Dansk Rørindustri* κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2005, σ. I-5425, σκέψεις 82 έως 88), καθώς και απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, T-223/00, *Kyowa Hakko Kogyo* και *Kyowa Hakko Europe* κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II-2553, σκέψεις 34 και 53).

25 — Το Γενικό Δικαστήριο, με την απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1996, T-177/95, *Barraux* κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή Υπ.Υπ. 1996, σ. I-A-541 και II-1451, σκέψη 55), έκρινε ότι η αρχή αυτή συνιστά «αρχή του δικαίου».

26 — Βλ. απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 27ης Απριλίου 2012, T-37/10 P, *De Nicola* κατά ΕΤΕπ (σκέψεις 75 έως 77 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

27 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Dunnett* κ.λπ. κατά ΕΤΕπ (σκέψη 56).

52. Διαπιστώνεται επομένως ότι ο δικαστής της Ένωσης έχει πλήρη επίγνωση των διαδικαστικών περιορισμών που παρουσιάζει η αναλογία που μπορεί να υφίσταται μεταξύ του συμβατικού καθεστώτος που έχει εφαρμογή στους υπαλλήλους της ΕΤΕπ και του διεπόμενου από τον ΚΥΚ καθεστώτος των μονίμων υπαλλήλων των θεσμικών οργάνων. Περαιτέρω, στην υπό κρίση υπόθεση, η αναγνώριση ελαστικής αποκλειστικής προθεσμίας υπέρ των υπαλλήλων της ΕΤΕπ, λόγω της παραλείψεως της τελευταίας, ουδόλως θίγει τους μονίμους υπαλλήλους των θεσμικών οργάνων οι προσφυγές των οποίων διέπονται από τις διατάξεις του ΚΥΚ.

53. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο, δεχόμενο, με την απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012, μια ερμηνεία της έννοιας της εύλογης προθεσμίας αποσυνδεδεμένη από οποιαδήποτε συνεκτίμηση των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υποθέσεως και, ως εκ τούτου, ανακόλουθη με την ίδια τη φύση μιας τέτοιας προθεσμίας, όπως αυτή προκύπτει από τη νομολογία, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

B – Επί της προσβολής του δικαιώματος σε αποτελεσματική δικαστική προστασία το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη

54. Με τον δεύτερο λόγο επανεξετάσεως της αποφάσεως της 12ης Ιουλίου 2012 ζητείται από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι η παρέλευση της εύλογης προθεσμίας συνεπάγεται την απώλεια του συναφούς δικαιώματος, επέλεξε ερμηνεία ικανή να θίξει το δικαίωμα για αποτελεσματική δικαστική προστασία²⁸, το οποίο συνιστά αναμφισβήτητα γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης κατοχυρωμένη πλέον στο άρθρο 47 του Χάρτη²⁹.

55. Υπενθυμίζεται καταρχάς ότι, δυνάμει του άρθρου 52 του Χάρτη, κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον εν λόγω Χάρτη πρέπει να «προβλέπεται από τον νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών», τέτοιου είδους δε περιορισμοί πρέπει να ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος και να τηρούν την αρχή της αναλογικότητας.

56. Κατά το ίδιο άρθρο, στον βαθμό που ο Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση, χωρίς ωστόσο η διάταξη αυτή να εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία.

57. Όπως ορθώς υποστηρίζουν οι αναιρεσείοντες, η ΕΤΕπ και η Επιτροπή με τις αντίστοιχες γραπτές τους παρατηρήσεις, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, που καθιερώνει το δικαίωμα προσβάσεως σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο –και στο οποίο εξάλλου συστηματικά παρέπεμπε το Δικαστήριο, σε συνδυασμό με το άρθρο 13 της εν λόγω Συμβάσεως, στο πλαίσιο ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου πριν θεσπιστεί ο Χάρτης και αποκτήσει δεσμευτική ισχύ³⁰– ασκεί εν προκειμένω επιρροή³¹.

28 — Βλ. σημείο 2 του διατακτικού και σκέψη 16 της αποφάσεως.

29 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, C-385/07 P, Der Grüne Punkt - Duales System Deutschland κατά Επιτροπής (Συλλογή 2009, σ. I-6155, σκέψεις 177 και 178 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθώς και διάταξη της 22ας Σεπτεμβρίου 2011, C-314/10, Pagnoul (σκέψη 24).

30 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 15ης Μαΐου 1986, 222/84, Johnston (Συλλογή 1986, σ. 1651, σκέψη 18), και της 19ης Σεπτεμβρίου 2006, C-506/04, Wilson (Συλλογή 2006, σ. I-8613, σκέψεις 46 και 47 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

31 — Βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, C-279/09, DEB (Συλλογή 2010, σ. I-13849, σκέψη 32). Η διπλή προέλευση του άρθρου 47 του Χάρτη από τα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ υπενθυμίζεται ιδιαίτερος με τις επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη (ΕΕ 2007, C 303, σ. 17, ειδικότερα σ. 29 και 30).

58. Κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ) σχετικά με την ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 6, παράγραφος 1, ΕΣΔΑ, το δικαίωμα προσφυγής στη δικαιοσύνη, του οποίου ειδική έκφραση αποτελεί το δικαίωμα ένδικης προστασίας, δεν είναι απόλυτο και υπόκειται σε περιορισμούς οι οποίοι γίνονται εμμέσως δεκτοί, μεταξύ άλλων όσον αφορά τις προϋποθέσεις του παραδεκτού ενδίκου βοηθήματος, διότι, ως εκ της φύσεώς του, το δικαίωμα αυτό προϋποθέτει ρύθμιση εκ μέρους του κράτους, το οποίο διαθέτει προς τούτο ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως³².

59. Κατά την ίδια αυτή νομολογία, οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να περιστέλλουν τη δυνατότητα του πολίτη να προσφύγει στη δικαιοσύνη κατά τρόπο που να θίγεται η ίδια η υπόσταση του δικαιωμάτος του ένδικης προστασίας, εξυπακουόμενου ότι οι περιορισμοί αυτοί συνάδουν με το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΕΣΔΑ μόνον όταν αποβλέπουν στην επίτευξη θεμιτού σκοπού και όταν υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του επιδιωκόμενου σκοπού³³.

60. Στο πλαίσιο αυτό, μολονότι το ΕΔΔΑ υπενθυμίζει ότι η νομοθεσία περί προθεσμιών για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος σκοπεί στη διασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και στην τήρηση, ιδίως, της αρχής της ασφάλειας δικαίου, που αποτελούν κανόνες την εφαρμογή των οποίων πρέπει να αναμένουν οι πολίτες³⁴, το Δικαστήριο υπεισέρχεται παρά ταύτα στην εξέταση του ζητήματος μήπως υπονομεύθηκε η αποτελεσματικότητα της προσβάσεως στη δικαιοσύνη την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΕΣΔΑ, για παράδειγμα, μέσω «ιδιαιτέρως αυστηρής»³⁵ ή «υπερβολικά περιοριστικής»³⁶ ερμηνείας ή εφαρμογής των εν λόγω δικονομικών κανόνων κατά τρόπο που να αποκλείει την εξέταση μιας προσφυγής επί της ουσίας ή να συνιστά «ένα είδος κωλύματος ικανού να εμποδίσει την επί της ουσίας επίλυση των ιδιωτικών διαφορών από τα αρμόδια δικαστήρια»³⁷.

61. Συνεπώς, «το γεγονός ότι κατέστη δυνατή η άσκηση ενδίκου βοηθήματος το οποίο κατέληξε να απορριφθεί ως απαράδεκτο δεν ικανοποιεί πάντοτε τις επιταγές του άρθρου 6, παράγραφος 1, ΕΣΔΑ· χρειάζεται ακόμα ο βαθμός προσβάσεως σε δικαστήριο να επαρκεί ώστε να εξασφαλίζεται στον ενδιαφερόμενο η δυνατότητα ασκήσεως του “δικαιώματος προσφυγής στη δικαιοσύνη” λαμβανομένης υπόψη της αρχής του κράτους δικαίου σε μια δημοκρατική κοινωνία»³⁸.

62. Επομένως, το ΕΔΔΑ εξετάζει, επί παραδείγματι, αν η προθεσμία για την άσκηση αιτήσεως αναιρέσεως είναι επαρκής λαμβανομένου υπόψη του τόπου κατοικίας του αναιρεσιδόντος³⁹, αν η άρνηση του εθνικού δικαστηρίου να χορηγήσει παρέκταση συγκεκριμένης εκ του νόμου οριζόμενης προθεσμίας για την άσκηση αιτήσεως αναιρέσεως είναι ενδεχομένως μη εύλογη⁴⁰, αν οι κανόνες

32 — Βλ., μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, αποφάσεις Edificaciones March Gallego S.A. κατά Ισπανίας της 19ης Φεβρουαρίου 1998 (*Recueil des arrêts et décisions* 1998-I, σ. 290, § 34), L'Érablière ASBL κατά Βελγίου της 24ης Φεβρουαρίου 2009, προσφυγή αριθ. 49230/07 (*Recueil des arrêts et décisions* 2009-II, § 35), και Αναστασάκης κατά Ελλάδας της 6ης Δεκεμβρίου 2011, προσφυγή αριθ. 41959/08 (§ 24).

33 — Όπ.π.

34 — Βλ., μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, αποφάσεις Pérez de Rada Cavanilles κατά Ισπανίας της 28ης Οκτωβρίου 1998 (*Recueil des arrêts et décisions* 1998-VIII, § 45), Díaz Ochoa κατά Ισπανίας της 22ας Ιουνίου 2006, προσφυγή αριθ. 423/03 (§ 44), Assunção Chaves κατά Πορτογαλίας της 31ης Ιανουαρίου 2012, προσφυγή αριθ. 61226/08 (§77), και Radeva κατά Βουλγαρίας της 3ης Ιουλίου 2012, προσφυγή αριθ. 13577/05 (§ 26).

35 — Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Ute Saur Vallnet κατά Ανδόρας της 29ης Μαΐου 2012, προσφυγή αριθ. 16047/10 (§ 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

36 — Βλ., επί παραδείγματι, ΕΔΔΑ, προπαρατεθείσα απόφαση Díaz Ochoa κατά Ισπανίας (§ 50).

37 — ΕΔΔΑ, προπαρατεθείσα απόφαση L'Érablière ASBL κατά Βελγίου (§ 35).

38 — Βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, αποφάσεις Golder κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 21ης Φεβρουαρίου 1975, (σειρά Α αριθ. 18, σ. 18, §§ 34 και 35), και Geouffre de la Pradelle κατά Γαλλίας της 16ης Δεκεμβρίου 1992, προσφυγή αριθ. 12964/87 (*Recueil des arrêts et décisions*, σ. 43, § 34). Βλ. επίσης, ΕΔΔΑ, προπαρατεθείσα απόφαση Radava κατά Βουλγαρίας (§ 27).

39 — ΕΔΔΑ, απόφαση Tricard κατά Γαλλίας της 10ης Ιουλίου 2001, προσφυγή αριθ. 40472/98 (§ 31).

40 — Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Kaufmann κατά Ιταλίας της 19ης Μαΐου 2005 (προσφυγή αριθ. 14021/02 (§§ 34 έως 39)).

σχετικά με τον υπολογισμό των προθεσμιών ασκήσεως προσφυγής είναι επαρκώς σαφείς και συνεκτικοί⁴¹ ή αν τα σφάλματα που διαπράττουν τα εθνικά δικαστήρια κατά τον υπολογισμό των εν λόγω προθεσμιών ενδέχεται, ως συνέπεια, να θίγουν την αποτελεσματικότητα του δικαιώματος προσφυγής στη δικαιοσύνη που κατοχυρώνει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ⁴².

63. Δεδομένου ότι το άρθρο 47 του Χάρτη διασφαλίζει, στο δίκαιο της Ένωσης, την προστασία που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ⁴³, απόκειται δίχως άλλο στο Δικαστήριο να μεριμνά, ειδικότερα, ώστε ο έλεγχος που ασκεί όσον αφορά την ερμηνεία και την εφαρμογή των δικονομικών απαιτήσεων του δικαίου της Ένωσης από το Γενικό Δικαστήριο, περιλαμβανομένων των σχετικών με τις προθεσμίες κινήσεως ένδικης διαδικασίας, να είναι τουλάχιστον ισοδύναμος με εκείνον που ασκεί το ΕΔΔΑ στον ίδιο τομέα δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, ΕΣΔΑ ως προς τα δικαστήρια των συμβαλλομένων μερών στη Σύμβαση αυτή⁴⁴.

64. Πρέπει σε γενικές γραμμές να γίνει δεκτό, ακόμα και αν κανένα από τα ενδιαφερόμενα μέρη που κατέθεσαν παρατηρήσεις στην υπό κρίση υπόθεση δεν διατύπωσε σχετικό ισχυρισμό, ότι το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ ήταν σε θέση να διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1, ΕΣΔΑ σε υποθέσεις σχετικά με την ερμηνεία και/ή την εφαρμογή κατά κανόνα σύντομων προθεσμιών κινήσεως ένδικης διαδικασίας δεν είναι δυνατόν να σημαίνει εξ αντιδιαστολής ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να διαπιστώσει παράβαση από τον δικαστή της Ένωσης του άρθρου 47 του Χάρτη όσον αφορά τις συνήθως μεγαλύτερες προθεσμίες που χορηγούνται στους πολίτες για να αμφισβητήσουν ενώπιον του εν λόγω δικαστή τη νομιμότητα βλαπτικής πράξεως θεσμικού οργάνου ή οργανισμού της Ένωσης.

65. Στο πλαίσιο αυτό, ενώ οι προαναφερθείσες υποθέσεις που εισήχθησαν ενώπιον του ΕΔΔΑ αφορούσαν την ερμηνεία ή την εφαρμογή δικονομικών προθεσμιών προκαθορισμένων από τον νόμο, εν προκειμένω δεν αμφισβητείται ότι οι αναιρεσείοντες προσδοκούσαν ευλόγως, ως αποτέλεσμα της διαδικαστικής παραλείψεως της ΕΤΕπ, όχι ότι το Γενικό Δικαστήριο –και πριν από αυτό το Δικαστήριο ΔΔ– θα εφάρμοζε συγκεκριμένη αποκλειστική προθεσμία, αλλ' αντιθέτως ότι θα περιοριζόταν στην εφαρμογή της θεωρίας της «εύλογης προθεσμίας» προκειμένου να αποφανθεί επί του παραδεκτού της προσφυγής.

66. Αν όμως δεν αποκλείεται ότι οι αναιρεσείοντες θα μπορούσαν στην πραγματικότητα να έχουν ασκήσει την προσφυγή τους εντός της τρίμηνης προθεσμίας, ωστόσο δεν μπορούσαν να αναμένουν, λόγω του αναγκαστικά ενδεικτικού χαρακτήρα της προθεσμίας αυτής στο πλαίσιο των διαφορών μεταξύ της ΕΤΕπ και των υπαλλήλων της, ότι η υπέρβαση της προθεσμίας κατά λίγα μόνο δευτερόλεπτα θα οδηγούσε το Γενικό Δικαστήριο να κρίνει, μέσω παραπομπής σε νομολογία σχετική με την αυστηρή ερμηνεία των δικονομικών κανόνων για τις προθεσμίες προσφυγής που τάσσει το δίκαιο της Ένωσης, ότι το δικόγραφο κατατέθηκε εντός μη εύλογης προθεσμίας, χωρίς μάλιστα να συνεκτιμήσει όλες τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, πέραν της ανωτέρας βίας και του τυχαίου συμβάντος.

41 — Βλ. ΕΔΔΑ, προπαρατεθείσα απόφαση Geouffre de la Pradelle κατά Γαλλίας (§§ 29 έως 35).

42 — ΕΔΔΑ, προπαρατεθείσα απόφαση Radeva κατά Βουλγαρίας (§§ 27 έως 29). Βλ. επίσης, συναφώς, ΕΔΔΑ, προπαρατεθείσα απόφαση Ute Saur Vallnet κατά Ανδώρας (§§ 41 έως 43).

43 — Αποφάσεις της 8ης Δεκεμβρίου 2011, C-386/10 P, Chalkor κατά Επιτροπής (Συλλογή 2011, σ. I-13085, σκέψη 51), και της 6ης Νοεμβρίου 2012, C-199/11, Otis κ.λπ. (σκέψη 47). Βλ. επίσης, συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση DEB (σκέψη 32).

44 — Εξυπακουμένου ότι, αντιθέτως προς τις εξεταζόμενες από το ΕΔΔΑ υποθέσεις, η υπό κρίση υπόθεση δεν αφορά την ερμηνεία του εθνικού δικονομικού δικαίου των κρατών μελών αλλά την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, που αποτελεί καθήκον η εκτέλεση του οποίου απόκειται κατά κύριο λόγο στο Δικαστήριο.

67. Όσον αφορά τη φερόμενη αμέλεια που επέδειξαν οι αναιρεσεύοντες αναμένοντας λίγα μόνο λεπτά πριν την εκπνοή της τρίμηνης προθεσμίας για να καταθέσουν το δικόγραφο της προσφυγής τους, το επιχείρημα αυτό στερείται παντός ερείσματος καθόσον, όπως ήδη επισήμανα, η προθεσμία αυτή είναι απλώς ενδεικτική, χωρίς να απαλλάσσεται ο δικαστής της Ένωσης από την υποχρέωση να εξετάζει, ακόμα και αυτεπαγγέλτως, το ζήτημα αν η υπό κρίση προσφυγή ασκήθηκε εντός εύλογης προθεσμίας, συνεκτιμώντας όλες τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, πέραν της ανωτέρας βίας και του τυχαίου συμβάντος.

68. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο με τον τρόπο αυτό και επικυρώνοντας την προπαρατεθείσα διάταξη του Δικαστηρίου ΔΔ Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ, καθόσον διαπίστωσε το απαράδεκτο της προσφυγής που άσκησαν οι αναιρεσεύοντες λόγω του εκπρόθεσμού της, ερμήνευσε και εφάρμοσε την έννοια της εύλογης προθεσμίας κατά υπερβολικά αυστηρό τρόπο και, ως εκ τούτου, προσέβαλε το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία που κατοχυρώνει το άρθρο 47 του Χάρτη, στερώντας τους το δικαίωμα να εξεταστεί η προσφυγή τους επί της ουσίας.

III – Επί της υπάρξεως προσβολής της ενότητας ή της συνοχής του δικαίου της Ένωσης

69. Το γεγονός ότι το Γενικό Δικαστήριο ενδέχεται να υποπέσει σε μία ή περισσότερες πλάνες περί το δίκαιο δεν συνεπάγεται αναγκαστικά προσβολή της ενότητας ή της συνοχής του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 62β του Οργανισμού του Δικαστηρίου.

70. Αντιστρόφως, οι τέσσερις εκτιμήσεις στις οποίες στηρίχθηκε το Δικαστήριο για να καταλήξει στη διαπίστωση ότι η παράβαση των δύο επίμαχων δικονομικών κανόνων στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ)⁴⁵ είχε ως συνέπεια την «προσβολή της ενότητας και της συνοχής του [δικαίου της Ένωσης]»⁴⁶ δεν συνιστούν ούτε ελάχιστους αλλά ούτε και εξαντλητικούς όρους, καθόσον, θεωρούμενες στο σύνολό τους⁴⁷, οι εκτιμήσεις αυτές οδήγησαν το Δικαστήριο να διαπιστώσει σωρευτική προσβολή υπό τις δύο, κατά κανόνα εναλλακτικές, προϋποθέσεις που επιφέρουν την επανεξέταση αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου.

71. Εντούτοις, γεγονός παραμένει ότι, κατά τη γνώμη μου, και στην υπό κρίση υπόθεση ισχύουν εκτιμήσεις οι οποίες είναι κατ' ουσίαν ανάλογης φύσεως με εκείνες τις οποίες παρέθεσε το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ).

45 — Εν πάση περιπτώσει, υπενθυμίζω ότι, στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο έκρινε, αφενός, ότι το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσε εσφαλμένα την έννοια «διαφορά ώριμη προς εκδίκαση», ιδιαίτερος κατά την έννοια του άρθρου 61 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, και παραβίασε, συναφώς, το άρθρο 13 του παραρτήματός του, αποφαινόμενο επί της ουσίας της αγωγής με αίτημα την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, ενώ η πρωτόδικη διαδικασία είχε περιοριστεί στην εξέταση ενστάσεως αναρμοδιότητας (σκέψη 37 της εν λόγω αποφάσεως) και, αφετέρου, και ανεξαρτήτως της ανωτέρω επισημανθείσας «πλάνης περί το δίκαιο», ότι το Γενικό Δικαστήριο, αποφαινόμενο επί της ουσίας της διαφοράς χωρίς να παράσχει στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Φαρμάκων τη δυνατότητα να γνωστοποιήσει λυσιτελώς την άποψή του σχετικά με τα αιτήματα αποζημίωσης του ενάγοντος, «προσέβαλε την αρχή της εκατέρωθεν ακρόασεως που απορρέει από τις επιταγές τις συνδεδεμένες με το δικαίωμα για δίκαιη δίκη» (βλ. σκέψεις 38 και 59 της ίδιας αποφάσεως).

46 — Όπ.π. (σημείο 1 του διατακτικού καθώς και σκέψεις 66 και 67 της αποφάσεως). Η υπογράμμιση δική μου.

47 — Όπ.π. (σκέψη 66).

72. Συγκεκριμένα, πρώτον, η απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012 συνιστά την πρώτη απόφαση με την οποία το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι η μη τήρηση ενδεικτικής προθεσμίας για την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως συνεπάγεται, βάσει εξ αντιδιαστολής ερμηνείας της νομολογίας και αυστηρής ερμηνείας των δικονομικών κανόνων σχετικά με τις προθεσμίες, το απαράδεκτο της εν λόγω προσφυγής λόγω εκπρόθεσμης ασκήσεώς της. Η απόφαση αυτή μπορεί επομένως να αποτελέσει προηγούμενο για μέλλουσες υποθέσεις⁴⁸.

73. Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι ο δικαστής της Ένωσης απαλλάσσεται από την υποχρέωση συνεκτιμήσεως όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως προκειμένου να εξετάσει τον μη εύλογο χαρακτήρα της παρέλευσης εύλογης προθεσμίας, αλλοίωσε, κατά τη γνώμη μου, την ίδια την ουσία της τελευταίας αυτής έννοιας, με συνέπεια η απόφασή του να παρουσιάζει ασυνέπεια.

74. Τρίτον, οι δύο αρχές (εύλογη προθεσμία και δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία) τις οποίες παραβίασε, κατά τη γνώμη μου, το Γενικό Δικαστήριο δεν εμπίπτουν αποκλειστικά στο δίκαιο της δημόσιας διοίκησης, αλλά εφαρμόζονται ανεξαρτήτως τομέα δικαίου⁴⁹.

75. Τέλος, τέταρτον, οι δύο αυτές αρχές καταλαμβάνουν σημαντική θέση στην έννομη τάξη της Ένωσης⁵⁰. Ειδικότερα, το δικαίωμα που κατοχυρώνει το άρθρο 47 του Χάρτη έχει, κατά το άρθρο 6 ΣΕΕ, το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες. Επιπλέον, το δικαίωμα αυτό είναι εγγενές σε κάθε έννομη τάξη που βασίζεται στην αρχή του κράτους δικαίου, όπως είναι αυτή της Ένωσης⁵¹, οπότε αποκτά, στο πλαίσιο της εν λόγω έννομης τάξεως, τουλάχιστον «συνταγματική»⁵² ισχύ.

76. Για το σύνολο των προεκτεθέντων λόγων, φρονώ ότι η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 19ης Ιουνίου 2012 έθιξε, αν μη τι άλλο, τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης.

IV – Επί της εκτάσεως της εξαφανίσεως

77. Κατά το άρθρο 62β, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, εάν το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου θίγει τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης, αναπέμπει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, το οποίο δεσμεύεται από τα νομικά ζητήματα τα οποία έλυσε το Δικαστήριο. Στο πλαίσιο αναπομπής της υποθέσεως, το Δικαστήριο μπορεί επιπλέον να υποδείξει τα αποτελέσματα της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου τα οποία πρέπει να θεωρηθούν οριστικά ως προς τους διαδίκους. Κατ' εξαίρεση, αν η λύση της διαφοράς απορρέει, λαμβανομένου υπόψη του αποτελέσματος της επανεξετάσεως, από τις διαπιστώσεις περί των πραγματικών περιστατικών στις οποίες στηρίχθηκε η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί οριστικώς επί της διαφοράς.

78. Επομένως, το Δικαστήριο δεν μπορεί να διαπιστώσει απλώς την προσβολή της συνοχής ή της ενότητας του δικαίου της Ένωσης χωρίς να αντλήσει συνέπειες από τη διαπίστωση αυτή όσον αφορά την υπό κρίση διαφορά⁵³.

48 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ) (σκέψη 62). Αν και σε περιορισμένη έκταση, ο χαρακτηρισμός της αποφάσεως αυτής ως προηγούμενου ενδέχεται να αφορά όχι μόνον τις διαφορές μεταξύ της ΕΤΕπ και των υπαλλήλων της, αλλά και τις διαφορές στις οποίες διάδικος είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Επιπλέον, δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα το Γενικό Δικαστήριο να αναπτύξει παρόμοια συλλογιστική και στο πλαίσιο του παραδεκτού αγωγών αποζημιώσεως ασκούμενων από τους μόνιμους υπαλλήλους κατά των θεσμικών οργάνων στα οποία υπάγονται.

49 — Προπαρατεθείσα απόφαση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ) (σκέψη 64).

50 — Όπ.π. (σκέψη 65).

51 — Βλ. άρθρο 2 ΣΕΕ.

52 — Βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, σημεία 176 και 177 των προτάσεων που ανέπτυξε στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2007, C-354/04 P, Gestoras Pro Amnistía κ.λπ. κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2007, σ. I-1579).

53 — Προπαρατεθείσα απόφαση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ) (σκέψη 69).

79. Εν προκειμένω, φρονώ ότι η απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012 πρέπει να εξαφανιστεί κατά το μέτρο που επικύρωσε κατ' αναίρεση το απαράδεκτο της προσφυγής που ασκήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου ΔΔ και καταδίκασε τους ανααιρεσιόντες στα δικαστικά έξοδα της ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου διαδικασίας.

80. Αντιθέτως, δεδομένου ότι η προσβολή της συνοχής του δικαίου της Ένωσης απορρέει από την παραβίαση των δύο αρχών που μόλις διαπιστώθηκε, είναι προφανές ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί το ίδιο οριστικά επί της διαφοράς η οποία εισήχθη πρωτοδίκως από τους ανααιρεσιόντες ενώπιον του Δικαστηρίου ΔΔ.

81. Στο πλαίσιο της επανεξετάσεως, καμία διάταξη του Οργανισμού του Δικαστηρίου ή του Κανονισμού του Διαδικασίας δεν επιβάλλει στο Δικαστήριο την αναπομπή της υποθέσεως στο Γενικό Δικαστήριο αντί απευθείας στο Δικαστήριο ΔΔ προκειμένου το τελευταίο να παράσχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να τοποθετηθούν επί της ουσίας της διαφοράς.

82. Όπως προκύπτει από τη σκέψη 30 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ), το ανααιρετικό δικαστήριο μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αποφανθεί επί της ουσίας της προσφυγής έστω και αν η πρωτόδικη διαδικασία περιορίστηκε στην εξέταση ενστάσεως απαραδέκτου η οποία έγινε δεκτή από το οικείο δικαστήριο. Τούτο μπορεί να ισχύει, αφενός, όταν η αναίρεση της ανααιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως ή διατάξεως συνεπάγεται κατ' ανάγκη ως ένα βαθμό απόφαση επί της ουσίας της οικείας προσφυγής ή, αφετέρου, όταν η εξέταση της ουσίας της προσφυγής ακυρώσεως στηρίζεται σε επιχειρηματολογία που ανέπτυξαν κατ' αναίρεση οι διάδικοι κατόπιν συλλογιστικής που ανέπτυξε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο.

83. Είναι σαφές ότι τούτο δεν ισχύει στην υπό κρίση υπόθεση και ότι το Γενικό Δικαστήριο μπορεί απλώς και μόνο να διαπιστώσει, ακριβώς όπως το έπραξε και όταν του αναπέμφθηκε από το Δικαστήριο, κατόπιν επανεξετάσεως, η προαναφερθείσα υπόθεση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ)⁵⁴, ότι η μόνη επιλογή του είναι να αναπέμψει με τη σειρά του την υπόθεση στο Δικαστήριο ΔΔ προκειμένου το τελευταίο να αποφανθεί επί των αιτημάτων ακυρώσεως που είχαν προβάλει πρωτοδίκως οι ανααιρεσιόντες.

84. Εντούτοις, και προκειμένου να μη διασαλευτεί η ιεραρχία των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης που καθιέρωσαν οι Συνθήκες, μόνο στο Γενικό Δικαστήριο απόκειται να εκδώσει τέτοια απόφαση κατόπιν ακυρώσεως των διαδίκων, σύμφωνα με τον Κανονισμό Διαδικασίας του. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να αναπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου⁵⁵.

V – Επί των δικαστικών εξόδων

85. Κατά το άρθρο 195, παράγραφος 6, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, όταν η απόφαση ή διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου που αποτελεί αντικείμενο επανεξετάσεως έχει εκδοθεί δυνάμει του άρθρου 256, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο αποφαινεται επί των δικαστικών εξόδων.

54 — Απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 8ης Ιουλίου 2010, T-12/08 P-RENV-RX, Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ) (Συλλογή 2010, σ. II-3735, σκέψη 38).

55 — Άρθρο 121γ, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου.

86. Ελλείψει συγκεκριμένων κανόνων που να διέπουν τον επιμερισμό των δαπανών στο πλαίσιο διαδικασίας επανεξετάσεως, και σύμφωνα με όσα έκρινε το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ)⁵⁶, προτείνω οι διάδικοι που κατέθεσαν ενώπιον του Δικαστηρίου υπομνήματα ή γραπτές παρατηρήσεις στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας να φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους σχετικά με τη διαδικασία αυτή.

VI – Πρόταση

87. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να εκδώσει απόφαση με το ακόλουθο διατακτικό:

- 1) Η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (αναιρετικό τμήμα) της 19ης Ιουνίου 2012, T 234/11 P, Arango Jaramillo κ.λπ. κατά ΕΤΕπ, θίγει τη συνοχή του δικαίου της Ένωσης κατά το μέτρο που το Γενικό Δικαστήριο, δικάζοντας κατ' αναίρεση, ερμήνευσε την έννοια «εύλογη προθεσμία» –εφαρμοζόμενη στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως ασκούμενη από υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων κατά βλαπτικών πράξεων της τελευταίας– ως προθεσμία η παρέλευση της οποίας συνεπάγεται το εκπρόθεσμο της προσφυγής και, ως εκ τούτου, το απαράδεκτό της, χωρίς ο δικαστής της Ένωσης να υποχρεούται να λάβει υπόψη τις ιδιάζουσες περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, η ερμηνεία δε αυτή είναι εκτός των άλλων υπερβολικά αυστηρή, με αποτέλεσμα να προσβάλλει το δικαίωμα για αποτελεσματική δικαστική προστασία, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 2) Εξαφανίζει την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 3) Αναπέμπει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 4) Οι αναιρεσιόντες, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η Πορτογαλική Δημοκρατία καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φέρουν τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας επανεξετάσεως.

56 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Επανεξέταση Μ κατά Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΜΕΑ) (σκέψη 73).